

YARATICI SÜREÇ İÇERİSİNDE İMGE, İMGELEM, SEZGİ VE TİNİN ÖNEMİ

Berna YILMAZ KART

bernayilmazanatolia@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8321-1561

Nilay ERTÜRK

Prof. Dr., Eskişehir Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü, nilaye@eskisehir.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2255-7558

Yılmaz Kart, Berna ve Nilay Ertürk. "Yaratıcı Süreç İçerisinde İmge, İmgelem, Sezgi ve Tinin Önemi". idil, 103 (2023 Mart): s. 307-315. doi: 10.7816/idil-12-103-03

ÖZ

Yaratıcılık sadece kavram olarak değil, tasarıma, sanata, eğitim ve öğretime katkılarıyla incelendiği gibi yaratıcılık süreci içerisinde bireyin fizyolojik ve psikolojik değişimleri ile de incelenmiş ve incelenen her alanda, dinamiklere bağlı olarak farklı birçok sınıfa ayrılmış ve tarihsel süreç içerisinde anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Yaratıcılık doğal bir olgudur ve insanın doğal bir parçasıdır. Bu makale kapsamında, bu doğal olgunun, süreç içerisinde kişinin yaratıcı eylem, fikir veya ürününün nasıl ortaya çıktığı, literatürde yer alan yaratıcılığın ele alınış biçimleri incelenmiştir. Yaratıcılık süreci içerisinde karşımıza çıkan imge, imgelem, sezgi ve tin kavramları ile yaratıcılık detaylıca irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcılık, yaratıcı süreç, imge, imgelem, sezgi, tin

Makale Bilgisi:

Geliş: 5 Aralık 2021

Düzeltilme: 30 Kasım 2022

Kabul: 2 Ocak 2023

Giriş

Yaratıcılık, en genel anlamıyla; bir şeyi yaratmaya iten farazi yatkınlıktır (URL 1). "Yaratıcılık kavramının batı dillerindeki karşılığı "kreativitaet, creativity"dir. Latince "creare" sözcüğünden gelir. Bu sözcük "doğurmak, yaratmak, meydana getirmek" anlamındadır; devingen, dirik (dinamik) bir süreç olma niteliği sözcüğün anlamında saklı bulunmaktadır (San, 2019: 13)."

İnsan, dinamik ve devingen bir sürece sahip olan yaratıcılığı, yüzyıllardır her an, her alanda deneyimlemiştir. Kavramsal yaklaşımları dışında yaratıcılık birçok disiplinle beraber araştırılmış, yaratıcılık o disiplinlerin dinamiklerine bağlı olarak farklı birçok sınıfa ayrılmış ve tanımlanılmaya çalışılmıştır.

Bu sınıflandırmaları yapan düşünürlerden biri olan Vidal, üç yaratıcı birey tipinden söz etmektedir: "Birincisi, mühendisler, bilgisayar bilimcileri ve yöneticiler gibi yaratıcı bir biçimde problem çözme deneyenler; ikincisi, özne ile nesne (resim, müzik, film, dans, tiyatro gibi) arasında etkileşim kuracak şekilde yeni bir sanat tarzı yaratan sanatçılar; üçüncüsü ise evde, işte ve her yerde yaratıcılığı bir yaşam biçimi olarak algılayan bireylerdir (Akt. Özmuşul, 2012: 733)."

Rogers (1972)'a göre yaratıcılık özgül bir alanla sınırlanmaz. Yağlı boya tablo yapma, senfoni besteleme, yeni bir işkence aleti geliştirme, insan ilişkilerinde yeni bir yaklaşım bulma, yeni bir terapi süreci geliştirme, bir çocuğun icat ettiği yeni bir oyun, Einstein'ın rölativite teorisini formüle etmesi arasında yaratıcı süreç yönünden temelde bir fark yoktur. "İyi" ya da "kötü" yaratıcılık diye bir şey yoktur. "Bir insan acıyı azaltmak için, diğeri daha katı bir işkence yöntemi bulmak için çalışır. Her ikisi de yaratıcı eylemlerdir, fakat toplumsal değerleri farklıdır (Akt. Sungur, 1992: 52).

Yaratıcılık kavramına olan yaklaşımların dışında, süreç içerisindeki devinimi de yaratıcılık kavramını geliştirmiştir. Yaratıcılık kavramı ile ilgili çalışmaların ön plana çıktığı zamanlarda, Wallas (1926), her yaratım evresini hazırlık, kuluçka, aydınlanma evresi (esinlenme) ve ispat (doğrulama) olarak 4 temele dayandırmıştır.

Bu evrelerde kişilerin yaşadıkları şöyledir;

1. Hazırlık dönemi; Bireyin problemi tanımaya ve öğrenmeye başladığı dönemdir. Problem ile ilgili çeşitli hipotezler arasındaki ilişkiler incelenir. Kişi kendinden önceki çalışmaları eleştirir.
2. Kuluçka dönemi; bilinç kontrolü bulunmadığından yeni sentezler ortaya çıkar. Mantıklı düşünceden uzaklaşılmasıyla bazı özgün düşünceler bulunabilir.
3. Aydınlanma dönemi; çözümün kişinin zihninde aniden belirdiği bir dönemdir.
4. Sonuçların doğrulanması; bu aşamada kişi tamamıyla bilinci ve mantığı ile hareket etmektedir. Bulunan çözümdeki yanlışlıklar giderilir ve doğruluğu tekrar gözden geçirilir (Varol, 2020: 1348).

Yaratım evreleri zaman içerisinde birçok araştırmacı tarafından incelenmiş ve evrilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmalardan birine sahip olan Harris (1959), bu süreci ihtiyacın saptanması, bilgi toplama, bu bilgiyi işleyen düşünce etkinliği, çözümlerin tasarlanması, doğrulama, uygulamaya giriş olarak altı evrede ele almıştır (Rouquette, 2007: 19).

Yaratıcılığı "birey, süreç ve sonuç" olarak bileşenlerine ayıran Andreasen, yaratıcılığın birey ile başladığını ardından yaratıcı bilişsel bir süreç boyunca bireyin bir sorunu ele aldığını, iyi bir soru sorduğunu veya yeni bir görüş ve kavramsallaştırma yolu aradığını vurgulamıştır. Bu süreç sonunda, "sorun çözüldüğünde veya cevabı bulunup çalışma bittiğinde" ortada bir ürün olmalıdır (Andreasen, 2015: 22). Geçen bu süreçte, sonuç ve ürün üzerinde kişinin beslendiği tüm öğelerin belirleyici özellikleri

bulunmaktadır. Bunlardan biri olan imge ve imgelemen yaratıcı sürece olan getirileri ürünün ortaya çıkma aşamasında oldukça önemlidir.

İmgeler ve Getirileri

Görme duyusu ile dikkatini belli bir nesneye yoğunlaştırmış kişi; bu süreçte, nesneyi görerek, nesnenin dış çizgilerini, kitlesini, rengini beyinde bir "imge" olarak kaydeder. Bu beyinde kaydedilen nesnenin görünümüdür. Deneyimlerimize dayanarak öğreniriz ki görünümü dışında bu nesnenin başka özellikleri de vardır. Bu içeriğini, işlevini anlamlandırdığımız noktadır ve algılama ile tüm bilince ulaşır. Algılamanın ayırt etme işlevi bulunmaktadır. Bu algılama eylemindeki imge, "görsel imge"dir. Görsel algıya göre daha az belirgin olan "bellek imge" ise gördüğümüz bir kuşu gözümüzü kapattığımızda ya da kuş ortadan kaybolduğunda ortaya çıkan halidir. Zihnimizde koruyabileceğimiz bu imge, zamanla unutulabilir ve daha sonra hatırlatıldığında tekrar açığa çıkabilir (San, 2019: 28-30).

Kırıçoğlu, yaratıcı sürecin üç bileşeni olduğunu söylemiştir. Birincisi, duyular. Ussal malzemenin toplanmasında önemli bir yere sahip olan duyular; kişinin duyu kapasitesine, görmek ve bakmak ayrımı kadar önemli yetilerine, kültürel değerlerine, kişinin duyuları ile aldıklarını anlamlandırabilmesine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Duyularla elde edilen ikinci bileşen ise imge, algı, bellek, imgelem ve kavram gibi ussal süreçlerdir. Duyular aracılığı ile elde edilen imge, önce gözde belirir. İmgeler birleşerek algıyı oluşturur. Algı, yeni duyuusal süreçteki niteliklerin, özelliklerin ayrımını yaparak, geçmiş deneyimleri yeni imgelerle birleştirerek o nesnenin tanınmasıdır. Algılar birleşerek kavramları oluşturur. Duyular ve algı yolu ile elde edilen malzemeler bellekte toplanarak, bellekten imgelem yardımı ile farklı şekillerde ortaya çıkarlar. Sanatsal yaratma sürecinin üçüncü aşaması anlatımdır. Ussal malzemenin görselleştirilmesi, herhangi bir görsel sanat dalında ürüne dönüşmesi bir anlatımdır. Sanatçı anlatımın en uygun sanat formunu, kendisini en iyi ifade edebildiği görsel, işitsel, devinimsel ya da dokunsal anlatıma uygun olarak özgür isteği doğrultusunda seçer (Kırıçoğlu, 2019: 161-162).

"Sanat dili imgedir, simgedir. Biz sanatı sözcüklerle arıyor olabiliriz ama onun dilinde sözcük yoktur. Sanatçının dili, duyuusal bir dildir, hissedilen deneyimin dilidir. Sanatla çalışırken deneyim kuyumuza dalar ve imgeler çıkarırız. İşte bu yüzden geriye imge koymasını öğrenmemiz gerekmektedir". Bu kuyuyu imgelerle besleriz. "Sanat, bir sanat-beyni araştırmasıdır. Sanat beyni bizim imge beynimizdir, en yaratıcı dürtülerimizin evi ve sığınağıdır. Sözcükler, sanat beynine etkili olarak erişmek veya onu tetiklemek için yeterli değildir. Sanat beyni duyuusal bölgedir. Görme ve duyma, koku ve tatma, dokunma (Cameron, 2012: 55)."

Yaratıcılığımızı arttırmak ve yeni fikirler üretebilmek adına bol miktarda yeni imgeler ile bilinçaltı beslenmelidir. Yeni imgelerle beraber, yeni şeyler deneyimlemek ve var olan günlük rutinlerin içerisinde sakinliğe kulak vermek, yaratıcı sesi duymamızı sağlamaktadır.

Sanat yapıtlarında yaratıcılığı ele alan Özkan Eroğlu, yaratıcı sanat yapıtını oluştururken kişinin kendini serbest bıraktığı andan itibaren açığa çıkan malzemenin imge olduğunu, imgelerin kendi aralarındaki iletişiminin belli olaylar ile açığa çıkmasıyla, imgelemen oluştuğunu söylemektedir (Uygur, 2015: 66-67).

İmgelem

“Zihinsel olarak geçmişle şimdi ve gelecek arasında bağ kurma gücü, zihnin tasarım, imge oluşturma gücü, yetisi” olarak geçen imgeleme, felsefe terimi olarak “bir nesneyi, bir durumu zihinde tasarlama, biçimlendirme yetisi” olarak adlandırılmıştır (URL 2).

İmgelem sadece imgelerin bilinç durumuna çağrılması değildir. İmgelem, yaratıcı öğelerce ona eşlik edildiğinde ve aklın denetiminde, yapıcı ve kurucu bir şekilde anlamlandırılabilir. Yaratıcı olmaksızın, amaçsız düşünme ve halüsinasyondan farkı kalmaz. İmgelem hem duyuşsal hem de düşünme ile ilgili süreçlerde imgelerden çeşitli düzenlemeler kurabilmektir (San, 2019: 30). Adler, imgelem’in yeniden üretilen algı olduğunu, bunun da ruhun yaratıcı niteliğinin bir başka kanıtı olduğunu söylemiştir. İmgelem, ürünün sadece bir algı ile yenilenmesi değil, tamamen yeni ve eşsiz olanı algılama temeli üzerine kurulu bir üründür. Tıpkı algılamanın fiziksel duyuşlar üzerine kurulu oluşu gibi (Adler, 2004: 58).

“Dr. Kurt Goldstein, savaş sırasında beyin-yarası almış birçok askerin bakım gördüğü, Almanya’daki büyük bir akıl hastanesinin yöneticisi olarak, hastaların, imgeleme yetilerindeki kökten sınırlanmışlıktan ötürü acı çektiklerini gördü. Ayakkabılarını her zaman tam şuraya, gömleklerini tam buraya yerleştirerek dolaplarına katı bir intizam vermek durumunda olduklarını gözlemledi. Dolabı karıştırdığında hasta paniğe kapılıyordu. Kendini yeni düzenlemeye uyduramıyor, kaosa yeni bir düzen getirecek yeni bir “biçim”i tahayyül edemiyordu. Hatta o anda, Goldstein’in tabiriyle “felaket durumu”na (catastrophic situation) düşüyordu. Ya da beyninden yaralanmış bir kişi, kendisinden ismini bir kâğıda yazması istendiğinde, kenara yakın bir köşeye yazıyordu. Açık alanlarda yitme olasılığını göze alamıyor, buna izin vermiyordu.” İmgelem yeteneğini ciddi bir bölümünü yitirmiş kişiler, çevresini değiştirmek, çevresini kendi gereksinimlerine uygun kılmak için kendini güçsüz hissediyordu. Bu noktada, imgelem, yaratıcı edinimde, insanın sadece beyin yarası olarak değil, kaosta yeni düzen yaratıp, yaratamayacağı kaygısı ile başa çıkmasında da çok önem taşır (May, 2008: 132-133).

Einstein, “kuramlarını, hayal gücünün çalışmasını sağlayacak beyin oyunları oynayarak bulduğunu söylemiştir. Einstein ayrıca, bir hayal seansı sırasında, güneş ışığına binerek evrenin ucuna gittiğini düşlediğini söyler. “Evrenin sonuna” ulaştığında başladığı yere geldiğini şaşkınlıkla görmüş ve böylece, evrenin hem sonsuz hem de eğrisel olduğu sonucuna varmıştır (Buzan, 1996: 162)”.

Sınırlı bireysel bakış açımızdan çıkarak, nesnel dünyadan ayrı bir yeteneğimiz olduğunu farkedebiliriz. Gözlemlediğimiz bu nesnel dünyayı aktardığımız gibi, imgelemlerimizi de aktararak, dünyaya olan bakış açımızı genişletip, zaman ve mekândan özgürleşebiliriz (Andreasen, 2015: 214-215). Michelangelo bir şiirinde, “figürü, taştan kurtarmak”tan söz etmiştir. Kendisi, şekli ortaya çıkarmak üzere, taşı içeriye doğru kesmiştir (Buzan, 1996: 96). Jackson Pollock, “Resmin kendi yaşamı var. Ben onu ortaya çıkarmaya çalışıyorum.” demiştir. Eserlerin sadece kanalları olduklarını vurgulayan sanatçılar, bu kanalları sezgileri aracılığı ile açığa çıkartmışlardır. Coleridge, Poincare, Mozart, Tchaikovsky yaratıcılığı deneyimledikleri o anlarda, hayatlarının normal akışında (tek başlarına yürüyüş yaparken, kahve içerken vs.) ilk esinin, aniden ve beklenmedik, bağlantısız ve anlamsız bir şekilde ortaya çıktığından ve aralarındaki bağlar kurulduktan sonra ortaya tamamen yeni ve özgün bir şey çıktığından bahsetmişlerdir (Andreasen, 2015: 94-98).

Sezgi ve Yaratıcı Süreçteki Yeri

Sezgi, yaratıcı süreçte belirleyici kavramlardan biridir. TDK’da sezgi kavramı, “Bir araca, mantıksal bir ön hazırlığa gerek kalmadan, doğruyu dolaysız olarak kavrama yetisi” olarak tanımlanmaktadır (TDK, Büyük Türkçe Sözlüğü). Birdenbire, anlık fark edilen ya da ilham kaynağı olarak adlandırılarak farklı bir

ifadeye dönüşen bir anlayış biçimidir. Sezgicilik (entüisyonizm) akımının kurucusu filozof Henri Bergson, gerçekliği kavramak için sezgi süreçlerinin önemini öne sürmüştür. Filozof; "Sezgi, dış dünyayı algularımız yardımıyla anlamlandıran ve bireysel olanı ortaya çıkaran yetidir." diyerek estetik sürecin anlamlandırılması, insanoğlunun duyulur dünyanın dışına çıkabilecek bir yetiye sahip olabilmesinin sezgi sayesinde olduğunu ifade etmiştir (Akt. Gökçe, 2015: 26-27).

"Esin fikir'i getirip bize bırakan bir güç olur. Esin bir sezgi biçimidir, heyecanlar temelinde bir nesnenin görünümüdür, bir buluştur, doğaüstüyle hiç ilgisi bulunmayan sezgisel bir zihin etkinliğidir. Esin bilincin kendindeki tüm duygusal-düşünsel gereçlerden yararlanmak koşuluyla bir fikri üretmesi olgusunda belirleyici olan duygu taşkınlığıdır. Demek ki sanatsal fikri sanatçının bilincinde görünür kılan sezgiye esin diyoruz. "Esinde anlık bir karşılayış, hızlı bir değer yargısı vardır" der Henri Delacroix. Esinde fikir kurulur, somutlaşır, duyulur duruma geçer. Ancak fikrin görünmez bilinç koşullarında kuruluşu esini önceliyor olmalıdır. Esin bize alttan alta kotarılmış, olmuş bitmiş bir şeyleri getirir. Fikir bir anda oluşmuş olamaz. Daha doğrusu esinde biz bir fikri kurulmuş buluruz ve fikrin o an kurulduğu duygusuna düşeriz. Sezgide ortaya çıkan fikir sezgiden epeyce eski olmalıdır (Timuçin, 2013: 204)".

"Yaratıcılığı bir sezgi süreci olarak benimseyen Torrance (1966-1990), bu sezgi sürecinin boşlukları, rahatsız edici ya da eksik öğeleri sezgi, bunlar hakkında düşünceler geliştirmek, varsayımlar kurmak, bunları sunmak, sonuçları karşılaştırıp değiştirmek, yeniden sınamak gibi aşamaları olduğunu vurgulamıştır (Akt. Onur, 2017: 1542)." Bruner'e göre (1960) sezgi, öğrenilmesi gerekli üretici düşüncenin temel boyutlarından birini oluşturur (Akt. Rouquette, 2007: 71). Jung (1971: 380-400) duygusal, sezgisel, düşünsel ve duygusal süreçlerin öne çıkma durumunu, belirgin sınırlarla belirtmese de yaratıcı kişilik özellikleri ile bağdaştırmıştır. Farklı yaratıcılık göstergelerinin, farklı koşullarda, farklı ilişkilerle ortaya çıkabileceğini vurgulamıştır. Dışadönük yaratıcılık göstergelerinde; aktif ve dış dünya ile yüksek etkileşime dayalı uyaranlara açık olma durumu söz konusu iken, içedönük yaratıcılık göstergelerinde; öze-dönük değerlendirmeler ve doğal ortamında kendiliğinden şekillenen, dış etkenlere dayalı olmayan tercihlerin ön planda olduğundan bahsetmiştir. Bu süreçte Jung (1971) kişilik özelliklerini ve yaratıcılık ilişkilerini şu şekilde eşleştirmiştir. Dışadönük ve içe dönük "algılamaya" dayalı kişilik özellikleri, dışadönük ve içedönük "sezgiye" dayalı kişilik özellikleri, dışadönük ve içedönük "düşünmeye" dayalı kişilik özellikleri, dışadönük ve içedönük "duyguya" dayalı kişilik özellikleri. Burada dışadönük sezgiye dayalı kişilik özelliklerinde, dışadönük uyaranları yorumlamak ve dış verilere dayalı söylenmeyeni sorgulamak ve farkına varmak, çoklu bağlamlar ile anlamları sorgulama odaklı bir süreç söz konusudur. İçedönük sezgiye dayalı kişilik özelliklerinde ise, dış veriler ve uyaranlar olmaksızın, olası yansımaları ve etkileri, içgüdüsel olarak sezme, öngörmek, olası durumları görmenin öze-dönük yollarını kavramsallaştırmak odaklı bir süreç söz konusudur (Akt. Erol, 2019: 14-15).

Jung'ın özellikle dış veriler ve uyaranlar olmaksızın, "içgüdüsel olarak sezme ve öngörmek" bulgusu üzerine başka çalışmalarda da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Psikolog Joydeep Bhattacharya, sağ yarımkürede çıkan aralıksız alfa dalga ritmlerine göre (özellikle duş almak gibi rahatlatıcı faaliyetlerle açığa çıkan dalga boyu) bir insanın sekiz saniye öncesinde iç görü bulmacasının çözülebileceğini öngörmüştür. Fizyolojik olarak gerçekleşen ve kişinin karar verme sürecini öngörebilen bu çalışmalar; bu sezgisel sürecin, kişinin özellikle rahat olduğu zamanlarda açığa çıktığını ortaya koymuştur (Lehrer, 2012: 49). Cameron, kişinin tek başına yaratıcılığını beslemesinin, duygu ve düşüncelerine odaklanmasının,

çözümlere ulaşmasına yardım edeceği bir süreçten "sanatçı buluşması" olarak bahsetmiştir. Tek başına yapılan yürüyüşlerin, sahilde gün batımının, gün doğumunun izlendiği süreçlerin ve birçok aktivitenin kişinin içindeki yaratıcı sese kulak vermesine destek olduğunu vurgulamıştır (Cameron, 2012: 52-53). Yaratıcılığımızı geliştirme süreci içerisinde, günlük hayatımızın içinde; "sadece düşünmek ve yeni şeyler algılamayı öğrenmeye" ayrılmış bir zaman dilimi olması gerekir. Beden için ayrılmış bir spor programı olacağı gibi, yaratıcılık programımız da olmalıdır (Andreasen, 2015: 205).

Tin

"Tin kavramı sözlükte "ruh", maddesel olmayan varlık olarak veriyor. Böyle olunca "ten"/ "tin" karşıtlığı kolayca kuruluyor. "Ölürse tenler ölür, canlar ölesi değil" değişti dikkate alındığında "can" sözcüğü, tin'in değişik bir kullanımı olarak karşımıza çıkıyor. "Yaratmak", "can" sözcükleri beraberliği yaratıcı olanın tinsel donanımı olarak dinamikliği öne çıkıyor. Cansız olanın doğurması, üretmesi, yaratması söz konusu olamayacağına göre, nasıl bir anne doğurma için fiziki ve moral hazırlıklara gereksinim duyarsa, sanatçı da yaratma için öncelikle yaratma canlılığı için tinsel ve tinsel olarak hazır olmalı, donanımlı olmak zorundadır. Üretilmiş algılamak da böyle bir donanım gerektirebilir (Durak, 2007: 149)."

Bulunduğu koşulları algılama ve algılama yetisinin güçlü olması bu noktada kişinin, kendi varlığını gerçekleştirme güdüsü ile yaratıcılık sürecini başlatır. Freud'a göre "Yaratıcılık, birçok açıdan sanatçı kişilik için bir zorunluluktur. Çünkü kendi dünyasındakileri aktarmak ve kendini gerçeklemek zorundadır (İba, 2020: 221)." İnsan kendini gerçekleştirebilmek, ifade edebilmek adına hangi koşulda olursa olsun yaratıcı süreç içerisine girebilmektedir. Yaratıcı süreç, Nazi kampı esirlerinin buldukları koşul ve ortamlarda da (Yetkin, 1968: 125), sessiz sakin bir masa başında da doğabilir.

Jung, sanat ve tin ilişkisini şu şekilde ele almıştır; "Nesnel olmayan sanat, kapsamını "iç derinlikler"den alır. Bilinç, genellikle nesnelere görüldükleri biçimde algıladığı ve genel beklentiler doğrultusunda görünüşleri içerdiğinden, bu "içsel derinlik" kavramı, bilinçlilik ile eş anlamı vermez. Picasso'ya gelince, onun ele aldığı nesnelere görünüşleri, genel beklentileri farklı biçimlerde ortaya çıkar - Bu görünüşler öylesi ayrıktırlar ki, dış dünyadan hiçbir nesneye benzemez. Zaman-dizinsel olarak bakılırsa, çalışmalarında, görgül nesnelere giderek uzaklaşan, dışsal deneyime uymayan, bilincin gerisindeki "iç"ten - ya da bu bilincin gerisindeki beş duyunun ötesinden ve üzerinden, dış dünyaya yönelik evrensel bir algılama organından geliyormuşcasına ortaya çıkan öğelerde artış olduğu gözlenmektedir. Bilincin ardında kesin bir boşluk değil; tıpkı dış dünyanın, yüzeysel ve dışarıdan bilinci etkilediğince, bilinci de içeriden ve ardından etkileyen bilinçsiz ruh durumu yatar (Jung, 1995: 64)".

Yaratıcılık tinsel bir deneyimdir. Yaratıcılığın geri kazanılması ise öğrenilebilir ve izlenebilir bir tinsel süreçtir. Yaşamın birçok noktasında insanın odağı kayabilir. Yaratıcı süreç içerisinde, kendimize doğru bir çekilme hâli hissederiz. Burada odağımız ve dağılmış yaratıcı enerjimiz kendi özümüze doğru çekilmektedir (Cameron, 2012: 30-33-34).

Tunalı, tinselliğin insanı anlamlandıran bir öge olduğunu şöyle aktarmıştır. " "İnsan nedir?" sorusuyla işe başlamamız gerekir. İnsan, fizik ve biyo-psişik varlığının dışında, duygu ve düşünceleri, hayal gücü ile bir tinsel varlıktır. Buna karşılık, empirik dünya, nesnelere dünyası, tinsellikten yoksun bir madde dünyasıdır. Yaratma olayı, tinsel varlıkla tinsel varlığa karşıt olan madde dünyası arasında meydana gelen bir özgün olaydır. Bu olayda, insan, maddeye tinsel varlığını, duygu, düşünce ve hayal gücünü katarak maddeyi tinselleştirir. Böyle bir tinselleştirme, maddeye biçim (form) verme anlamına gelir. Çünkü formun kaynağı tinsel varlıktır. Maddenin

tinselleşmesi, form kazanması, onun madde kategorilerinin dışına çıkması demek olur. Böyle tinselleşmiş, form kazanmış bir varlık, artık madde varlığı değil, tersine, en geniş anlamında sanat varlığı olur (Tunalı, 2004: 51)."

Cameron'nun "sabah sayfaları" olarak adlandırdığı, bir süre sonra tinsel mesaj görevi üstlendiğini söylediği, sabah kalkar kalkmaz yazılan günlüklerin; beynin alfa seviyesindeyken, olumlu olumsuz tüm önyargılardan arınarak kişinin gerçek duygu, düşünce ve çözümlerinin ortaya çıktığını söylemiştir. Sabah uyanır uyanmaz yazılan bu yazıların, imgeleri imgesel boyuta rahatlıkla aktardığını ve sabah sayfalarının nefsi rahatlıkla ortaya çıkarttığını ifade etmiştir. "Kendin olmak istiyorsan dürüst ol." düşüncesini kişiye alışkanlık haline getirmek ve kişinin kendini dinlemesine aracılık etmesindeki önemi vurgulamıştır. Sabah sayfaları kişinin, "Ben böyle hissediyorum... Ve şöyle hissediyorum. Kimsenin beni onaylaması gerekmez ama işte bunlar benim hislerim." demesini sağlamaktadır (Cameron, 2012: 133).

Hangi koşulda olursa olsun insanın "kendini ifade edebilme içgüdü" her zaman var olmuştur. Kendini ifade edebilmek çeşitlilik gösterirken birçok etkinin varlığı ile değişim ve gelişim göstermiştir. Yaratıcı süreç içerisinde kişi; imgesel, bedensel, ruhsal ve birçok yönden eksik bulunduğu her bilgiyi, durumu anlamlandırma, geliştirme ve iyileştirmektedir. Bu süreçte yaratıcı çözümlerin ve fikirlerin rahatça ortaya çıkabilmesi adına uygun bir ortamın (tek başına yapılan yürüyüşler gibi) hazırlanması önemli bir etki sunmaktadır.

Sonuç

Elle tutulur, gözle görülür somut bir ürün dışında, fikir, formül gibi ya da günlük yaşam içinde insanın yaratıcı olması gereken her alanda yaratıcılık, çok önemli bir yere sahiptir. Yaratıcılığa olan kavramsal yaklaşımların dışında, süreç içerisinde devinimi, yaratıcılık kavramının gelişmesine ve değişmesine neden olmuştur. Bu süreç içerisinde sorulan sorular ve cevabı bulma yolunda izlenen adımlar; yaratıcılık ile ilgili geliştirilmeye çalışılan birçok teknik ortaya çıkarmıştır. Yaratıcılık kavramının dünden bugüne ve bugünden yarına olan süreci içerisinde yeni teknikler çıkmaya devam edecektir. Kişinin duyuşsal algılaması, algılama yetisinin kuvvetliliği ile algıladığı imgesel öğeleri birleştirmesi, kişinin yaşam dürtüsünün en önemli süreçlerindedir. Ancak algıladıkları ve imgeselleştirdikleri bu öğeleri imgelemlerinde güçlü bir sezgi ve kavrayışla, en önemlisi tecrübeleriyle birleştirdikleri noktada, yaratıcılık geliştirilebilir. Edison'un lambayı bulana kadar bin deneme yaptığı gerçeği örnek olarak verilebilir. Yine bir örnek olarak; Balzac'ın roman yazarken her gün en az on iki saat çalıştığı ve sayfalarca yazıp, günün sonunda sadece ortalama üç sayfayı romanına eklemesi verilebilir. Kısıtlayıcı duygu ve düşüncelerden arınan kişinin yaratıcı süreçte, beslendiği tüm öğelerin, yaratıcılığında belirleyici etkisi vardır. Algı, algısal yeti, kültürel bilinç ve bu bilince ait duygusal dürtüler, sezgi ve tinin algılanması ve değerlendirilmesi bu noktada, yaratıcılığın biricik bir hal almasına neden olur. Bu noktada merak eden, araştıran, sorgulayan, entelektüel birikimini ve deneyimlerini zenginleştiren bireyin, sezgisel bir tavır ile özgün bir ürün ortaya çıkarması kaçınılmazdır.

Kaynaklar

- Adler, Alfred. İnsan Doğasını Anlamak. Çev.: Deniz Başkaya. İzmir: İlya İzmir Yayınevi, 2004.
- Andreasen, Nancy C.. Yaratıcı Beyin Dehanın Nörobilimi. Çev.: Kıvanç Güney. Ankara: Akılçelen Kitaplar, 2015.
- Buzan, Tony ve Keene, Raymond. Dehanın El Kitabı. Çev: Sinem Gül. İstanbul: Gençlik Yayınları, 1996.
- Cameron, Julia. Sanatçının Yolu. Çev: Günseli Aksoy. İstanbul: Butik Yayıncılık, 2012.
- Durak, Mustafa. Yaratma Kavramı Üzerine. Sanatçının Atölyesi, Düşünce Sanat Kültür Seçkisi, 3.Kitap. İstanbul: Şimdi Yayıncılık, 2007: 135-166.
- Erol, Songül Esin. Sanatsal Yaratıcılık Ölçeğinin Geliştirilmesi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı. Doktora Tezi, 2019.
- Gökçe, Sedat. Sanatsal Yaratma Sürecinde Estetik Kaygının İşlevi. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- İba, Şeyma Müge. Sanatsal Yaratım Sürecinin Sanatçı Psikolojisine Etkileri. Sanat Dergisi, (36), 2020: 217-226.
- Lehrer, Jonah. Hayal Gücü Yaratıcılığın Sırrı Nedir?. Çev.: Ferit Burak Aydar. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 1. Baskı, 2012.
- Jung, Carl Gustav. Ulysses ve Picasso Üzerine Denemeler. Çev.: Mazhar Candan. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 1995.
- Kırıçoğlu, Olcay Tekin. Sanatta Eğitim, Görmek-Anlamak-Yaratmak. Ankara: Ütopya Yayınları, 4. Baskı, 2019.
- May, Rollo. Yaratma Cesareti. Çev.: Alper Oysal. İstanbul: Metis Yayınları, 2008.
- Onur, Dilara ve Zorlu, Tülay. Yaratıcılık Kavramı ile İlişkili Kuramsal Yaklaşımlar. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 3, Sayfa: 1535-1552, 2017.
- Özmuşul, Mustafa. Öğretmen Eğitiminde Yaratıcılık Ve İnovasyon. 16-18 Mayıs 2010'da Hacettepe Üniversitesi'nde düzenlenen Uluslararası Öğretmen Yetiştirme Politikaları ve Sorunları Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Eylül 2012 Cilt:20 No:3 Kastamonu Eğitim Dergisi: 731-746.
- Rouquette Michel- Louis. Yaratıcılık. Çev.: İsmail Yerguz. Ankara: Dost Kitapevi Yayınları, 2007.
- San, İnci. Sanat ve Eğitim, Yaratıcılık-Temel Sanat Kuramları-Sanat Eleştirisi Yaklaşımları. Ankara: Ütopya Yayınları, 5.Baskı, 2019.
- Sungur, Nuray. Yaratıcı Düşünce. İstanbul: Özgür Yayınları, 1992.
- Timuçin, Afşar. Estetik. İstanbul: Bulut Yayınları, 2013.
- Tunalı,İsmail. Tasarım Felsefesine Giriş. İstanbul: Yapı Yayın, 2.Baskı, 2004.
- Uygur Gürkök, Tuğba. Sanat Yaratıcı Sanat - Özkan Eroğlu İle Görüşmeler. İstanbul: Tekhne Yayınları, 2015.
- Varol, Esra ve Ertürk, Nilay. Moda Tasarımı Eğitiminin Stüdyo Derslerinde Sanat Eserlerinin İlham Kaynağı Olarak Kullanılması. İdil Dergisi, 72 (2020 Ağustos): s. 1347-1358.
- Yetkin, Suut Kemal. Güzel Sanatların Eğitimdeki Yeri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 01/01, (1968): 125-128.

Elektronik Kaynaklar

URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>

URL 2:

<https://www.google.com/search?q=imgelem+tdk&oq=imgelem+tdk&aqs=chrome..69i57j0i22i30.3821j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>

THE IMPORTANCE OF IMAGE, IMAGINATION, INTUITION AND SPIRIT IN THE CREATIVE PROCESS

Berna YILMAZ KART, Nilay ERTÜRK

ABSTRACT

Creativity has been examined not only as a concept, but also with its contributions to design, art, education and training, as well as with the physiological and psychological changes of the individual in the creativity process, and in every area examined, it has been divided into many different classes depending on the dynamics and tried to be interpreted in the historical process. Creativity is a natural phenomenon and is a natural part of humankind. Within the scope of this article, the way in which this natural phenomenon emerges from the creative action, idea or product of the person in the process, and the ways in which creativity in the literature is discussed are examined. Creativity is examined in detail with the concepts of image, imagination, intuition and spirit that come across in the creativity process. In this article, which is a compilation article; the concept of creativity, which is discussed etymologically, has been included in the content with the definitions of many different art and scientists, the historical process of the concept has been shed light and it has been determined that it will continue to gain new meanings in the future.

Keywords: creativity, creative process, image, imagination, intuition, spirit